

Degeneratie en regeneratie

Wetmatigheden in de Mondziekten en Kaakchirurgie

Redactionele bewerking van de op 3 oktober 1995 door prof.dr. L.G.M. de Bont uitgesproken rede bij het aanvaarden van het ambt van hoogleraar in de Mondziekten en Kaakchirurgie aan de Rijksuniversiteit Groningen.

1 Inleiding

De titel van deze rede, 'Degeneratie en Regeneratie', verdient uitleg. Het verwoordt het inzicht dat alles en iedereen continu aan verandering onderhevig is, dat actie leidt tot reactie, dat alles in de schepping een plaats en een reden heeft, dat de ordening in de natuur op vele wetmatigheden berust, dat degeneratie meestal tot regeneratie leidt, en dat onze inzichten omtrent wat gaande is in ons vak, de maatschappij, de wereld, zo u wilt in onszelf, nogal tijdgebonden zijn. Kortom, we zijn deel van een continuum dat voortdurend in beweging is. Dit geldt voor ieder individu, maar ook voor een beroepsgroep, zoals die van de kaakchirurgen. Kijkend naar de toekomst is het wellicht onvoorstelbaar dat de veranderingen de komende decennia even omvangrijk zullen zijn als de afgelopen decennia, maar dat ze omvangrijk zullen zijn lijkt geen twijfel.

2 Kwaliteit en zorg

De kwaliteit van zorg verdient aandacht. Zo werd een begin gemaakt met het visiteren van grote kaakchirurgische centra. Bij de beroepsaansprakelijkheidsverzekeraars doen de kaakchirurgen het slecht wanneer het gaat om juridische processen aangaande vermeende schade van de patiënt als gevolg van behandeling door een kaakchirurg. Nadere analyse van dit soort gegevens zou aandacht moeten hebben vanuit de beroepsgroep, zeker nu de Wet op de Geneeskundige Behandelingsovereenkomst, de WGBO, allerlei handvatten biedt om zowel arts als patiënt te wijzen op ieders rechten en plichten. Echter, met of zonder WGBO vermag gezegd worden dat bij klachten in het merendeel van de gevallen blijkt dat het meer de gebrekkige communicatie tussen patiënt en arts is, zowel voor als na de behandeling, die heeft geleid tot het indienen van een formele klacht of tot het voeren van een proces, dan de geleden schade op zich. Attitudevorming van huidige en toekomstige generaties kaakchirurgen verdient aangaande dit punt derhalve aandacht.

3 Mondziekten, kaak- en aangezichtschirurgie

In relatie tot de meer uitgebreide chirurgie gaan er in onze beroepsvereniging stemmen op om de naam van het specialisme te wijzigen in 'Mondziekten, kaak- en aangezichtschirurgie'. Tot zover klinkt dat reëel. Echter, als voorstanders van een vergaande naamswijziging denken hiermee het imago van de kaakchirurg te verbeteren of het vakgebied nog meer body of een frisser gezicht te kunnen geven, komt mij dat als weinig reëel voor. Immers, de kaakchirurg heeft op grond van zijn deskundigheid zijn plaats verworven en deze zal niet veranderen door slechts een gewijzigd opschrift op zijn naambord aan te brengen.

4 Preprothetische chirurgie en orale implantologie

Een deelgebied dat veel aandacht krijgt in de media is de preprothetische chirurgie en orale implantologie. Kennelijk spreekt het fenomeen 'rammelend kunstgebit' sterk tot de verbeelding van het brede publiek, zeker wanneer er technieken worden gepresenteerd die meer houvast bieden voor de loszittende gebitsprothese. De verkregen resultaten zijn zonder meer spectaculair te noemen. De verworven inzichten van de orale implantologie zijn ook toepasbaar op andere terreinen, zoals het vastklikken van gehoorgeleidingstoestellen op implantaten in het rotsbeen en het vastklikken van oor-, neus- en oogprothesen op implantaten in botstukken in de directe omgeving van deze structuren. De tot voor kort gerechtvaardigde vraag welk deel van de orale implantaten op termijn vervangen zou moeten worden vanwege ontstekingen en botverlies rond het implantaat, lijkt op grond van de beschikbaar komende resultaten van evaluatie-studies geruststellend beantwoord te kunnen worden.

5 Kaakgewrichtsaandoeningen en chronische pijn

Zoals gezegd in mijn inleiding, berust de ordening in de natuur op wetmatigheden. In levende organismen is er een balans tussen aanmaak en afbraak in de weefsels, een balans tussen anabole en katabole processen. Tot zover is dit inzicht niet nieuw. Echter, bij bestudering van wat er gaande is in de kaakgewrichten, die reeds op jonge leeftijd in ernstige mate aan degeneratieve veranderingen onderhevig kunnen zijn, blijkt dat de balans tussen afbraak en aanmaak een zeer delicate is, dat de weefsels zich aanpassen aan de belasting of de functie en dat de integriteit van de weefsels slechts verloren gaat wanneer er sprake is van overbelasting, dat alle reacties in de weefsels feitelijk door de aanwezige cellen zelf lijken te worden gestart of gecontroleerd door verschillende eiwitachtige stoffen of enzymen te produceren, dat iedere respons van cellen weer leidt tot een reactie van andere cellen die ook weer signalen afgeven door stoffen te produceren die processen gaan remmen of stimuleren, dat degeneratieve veranderingen van cellen of matrix leiden tot regeneratieve reacties van andere cellen, en dat deze reacties niet altijd als adequaat beschouwd kunnen worden. Zo lijkt het erop dat we slechts aan het begin staan van een voornamelijk biochemisch bepaalde ontdekkingstocht door hetgeen zich afspeelt in het kaakgewricht. Degeneratie leidt tot regeneratie en slechts een verstoorde balans tussen deze beide processen leidt tot merkbare gevolgen.

Het zojuist geschetste mechanisme is duidelijk biologisch van aard en nog nauwelijks van buitenaf te beïnvloeden, terwijl een meer biomechanische aanpak, zo u wilt een meer technische aanpak, doorgaans direct als veelbelovend wordt ervaren. Prachtige filmbeelden van het binnenste van het

kaakgewricht, gemaakt met een camera zo groot als een vingerhoed op een optiek met een diameter van een forse naald, boezemen u, geachte toehoorder, vrijwel zeker vertrouwen in, een vertrouwen gebaseerd op technische vooruitgang. Een presentatie over het design van de door ons ontwikkelde kaakgewrichtsprothese zou bij u hetzelfde effect sorteren. Dit geloof in technische vooruitgang stelt ons, maatschappelijk gezien, voor een lastig dilemma: het geloof in technische vooruitgang lijkt onbegrensd. Op alle terreinen wordt dat in de maatschappij zo beleefd en dus ook door de individuele patiënt die ervan overtuigd is dat de meest geavanceerde techniek de beste is en dus beschikbaar moet zijn indien het op herstel van gezondheid aankomt. De maatschappij geeft geen enkel signaal af dat er grenzen aan deze groei gesteld moeten worden. Het zijn de beleidsmakers en politici die ons de spiegel voorhouden dat er grenzen gesteld moeten worden aan de markt van gezondheid en techniek. Het zal duidelijk zijn dat al te eenvoudige en weinig doordachte oplossingen, zoals de idee dat artsen moeten stoppen kostbare technieken te introduceren waarmee ze de kosten opdrijven, het beschreven spanningsveld tussen technisch geïnduceerde autonome groei enerzijds en betaalbaarheid anderzijds, niet zal doen verdwijnen.

De behandeling van chronische pijn is complex en lastig, zeker wanneer er geen lichamelijke oorzaak gevonden kan worden voor de pijn waaronder de patiënt gebukt gaat. Naar verwachting zal het inzicht omtrent de ontstaanswijze van dergelijke klachten, en derhalve het arsenaal aan therapeutische mogelijkheden, de komende jaren toenemen.

6 Onderwijs aan studenten geneeskunde

Het onderwijs aan studenten geneeskunde krijgt vanuit onze vakgroep in toenemende mate aandacht. Het keuzeproject 'De mondige dokter' geniet al jaren veel belangstelling. Ook de stage wetenschappelijke scholing, waarin bij voorkeur een klein onderzoek wordt opgezet, wordt graag bij de afdeling Mondheekunde gelopen. Doordat in de eindtermen van de basisartsopleiding, geformuleerd door de commissie Metz in het raamplan '94, een zeker deel mondheekunde is opgenomen, zal op korte termijn het hiertoe benodigde onderwijs verzorgd gaan worden en zullen studenten geneeskunde tijdens hun co-schappen ook een aantal dagen vertoeven in de kliniek voor Mondziekten en Kaakchirurgie. Dit zal niet alleen bijdragen tot meer kennis en inzicht omtrent ons vakgebied

bij de afgestudeerde basisartsen, maar ook op termijn leiden tot een betere communicatie met en gerichtere verwijzing naar de kaakchirurg.

7 Onderwijs aan studenten tandheelkunde

Dat de opleiding tot tandarts in september jl. weer is gestart, is buitengewoon verheugend, te meer daar de opleiding in opzet zo vernieuwend is. Het geformuleerde team-concept en de samenwerking met het HBO in de opleiding tot mondhygiënist worden als de meest vernieuwende elementen beschouwd. Het vernieuwende ligt mijns inziens vooral in de maximale integratie met de studie geneeskunde. Het curriculum zoals dat thans geformuleerd is, zal ertoe kunnen leiden dat de tandarts van de toekomst meer een mondarts wordt. De kennis en diagnostiek van mondziekten zullen een belangrijk deel vullen in het nieuwe curriculum.

8 Onderzoek

Onderzoek is een hoofdtaak; alleen door het verrichten van onderzoek kan het vakgebied verder tot ontwikkeling worden gebracht. In toenemende mate wordt duidelijk dat het bij het opzetten van goed klinisch onderzoek nogal eens ontbreekt aan voldoende methodologische kennis en inzicht.

De uitkomsten van therapie-evaluatie studies aangaande het effect van tandwortelimplantaten op de lange termijn, de effectiviteit van apexresecties, de toepassing van biodegradeerbare osteosynthese-materialen voor interne fixatie bij kaakfracturen, de effectiviteit van fysiotherapie, arthrocentesis (het spoelen van een gewricht) en arthroscopische chirurgie bij degeneratieve kaakgewrichtsaandoeningen, de effecten van juveniele vormen van kaakgewrichtsaandoeningen op groei en ontwikkeling, de effectiviteit van pijnstillers bij de bestrijding van post-operatieve pijn, de effectiviteit van preventieve maatregelen ter voorkoming van niet gewenste effecten van bestraling op de weefsels, de effectiviteit van tumordetectiemethoden voor vroegtijdige vaststelling van metastasen, de effectiviteit van fotodynamische therapie bij behandeling van hoofd-halstumoren en de effectiviteit van verschillende reconstructieve chirurgische technieken zullen de komende jaren richtingbepalend zijn voor de ontwikkeling van het vakgebied.